

Předkové a potomci státně socialistických elit. Osudy rodin v českých zemích v dlouhém 20. století

Praha, Historický ústav Akademie věd České republiky, v. v. i.,
15. února 2023

Mnoho inspirativních námětů k promýšlení českých poválečných dějin, jakož i rozmanité pohledy do ne vždy zrovna šťastných domácností mocných představitelů komunistické totality nabídla konference pořádaná Oddělením sociálních a kulturních dějin Historického ústavu Akademie věd České republiky, v. v. i., v prostorách Konferenčního centra v staroměstské Husově ulici ve středu 15. února 2023. Za moderování Vojtěcha Čurdy se postupně ve třech tematických okruzích vystříдалo celkem jedenáct mluvčích, přičemž oživením byly i plodné diskuze, které po každém z bloků následovaly.

Dle slov Vojtěcha Čurdy se myšlenka konference zrodila v reminiscenci na současný trend psaní biografí, přičemž organizátory setkání napadlo více se soustředit na rodinné příslušníky známých politických osobností nedávné doby. K tematice se pak ve svém příspěvku vrátil vedle Čurdy i druhý z původců námětu Stanislav Holubec, který připomněl možná poněkud unáhlený starší výrok Michala Kopečka, podle něhož je už téma biografí mrtvé, což bylo ale vzápětí zpochybněno velkým úspěchem povedené monografie Jiřího Křesťana o Zdeňku Nejedlém¹ a následným rozvojem zmíněného žánru. Právě tomuto historikovi a archiváři také patřil úvodní příspěvek konference obohacený o prezentaci s bohatým obrazovým materiálem, která ve zkratce připomněla mnohovrstevnatou rodinnou anamnézu kontroverzního vědce a komunistického politika, jemuž Křesťan věnoval víc jak třicet let práce a v podivuhodné katarzi s ním nyní spojil i osobní život. Holubcův příspěvek se sice měl vrátit k osobnosti popularizátorky astronomie v českém prostředí a „nešťastné revolucionářky“ Luisy Landové-Štychové,² ale byl po hříchu spíše zamyšlením

1) JIŘÍ KŘEŠŤAN, *Zdeňk Nejedlý. Politik a vědec v osamění*, Praha 2012.

2) STANISLAV HOLUBEC, *Nešťastná revolucionářka. Myšlenkový svět a každodennost Luisy Landové-Štychové (1885–1969)*, Praha 2022.

nad žánrem životopisu i jeho budoucností v současném digitálním světě, což ovšem nevyznívalo vždy povzbudivě. První blok, který odkazoval i svým názvem v programu na zakladatelskou generaci socialismu u nás, pak uzavřel Jakub Vrba nedávno skončivší práci na kritické edici paměti komunistického politika Karla Kreibicha.³ V následující diskuzi byly nejprve připomenuty určité společné rysy Kreibicha se Zdeňkem Nejedlým, přičemž Martin Franc poukázal též na otázky mikrohistorie, která by se neměla opomíjet. Stanislav Holubec pak navázal poznámkou o v Čechách více méně chybějícím bádání na téma „malý člověk,“ které by celou problematiku obohacovaly. V pokračující debatě jistě stál za úvahu námět zkoumat i jiné než jen politické elity, u nichž je ale vždy nutné počítat s jistou mírou autostylizace a performativity, jak doplnil jiný diskutující.

V druhém bloku nazvaném *Československý stalinismus a jeho oběti* byli posluchači zavedeni mezi nejvyšší stranické špičky. Marián Loží se zabýval Gottwaldovou rolí po únoru 1948 a kromě obecných politických souvislostí připomněl v duchu hlavního motivu konference rodinné poměry prvního dělnického prezidenta, vztahy jeho manželky a dcery k ostatním komunistických funkcionářům a též sociální vzestup celé rodiny, která jedinou dceru poslala v symptomatickém paradoxu vystudovat prestižní gymnázium a pak obor historie na moskevskou univerzitu. Na příspěvek vhodně a logicky navázal Jan Chadima připomenutím osudů rodiny Rudolfa Slánského, která tvrdě zaplatila hned trojnásobně jak za židovský původ, tak i za angažmá v nelítostném prostředí totalitní strany a pak i za neochvějnou víru v ideologii tolik prodchnutou násilím. Trochu jiný příběh zprostředkoval účastníkům konference Zdeněk Doskočil poutavým líčením rodinných poměrů a politických vazeb slovenského komunistického básníka a politika Ladislava Novomeského. Zaujaly tu ženské osobnosti, zejména klíčová úloha matky mladého levicového intelektuála, a dále specifická role náboženství i osobitý vztah kulturně založeného Novomeského ke Klementu Gottwaldovi. Nejen téma interbrigadistů a španělské občanské války se ozvalo v následujícím příspěvku Milana Bárty věnovanému osobnosti Josefa Pavla, jemuž bylo dáno v rámci komunistické hierarchie hned dvakrát prožít prudký vzestup a tvrdý pád. V diskuzi pak Vojtěch Čurda připomenul nevydané rodinné paměti a krátce i samo působení v Praze žijící dcery Ladislava Novomeského Eleny Bútorové Novomeské.

3) Karel KREIBICH, *Těsný domov – širý svět a jiné texty*, Jakub Vrba (ed.), Praha 2023.

Stanislav Holubec poté myšlenku rozvedl obecnějším zamyšlením nad roli manželek popravených a vězněných vysokých funkcionářů, jež spojovala obdobná životní situace a které si také vzájemně pomáhaly. Martin Franc s Mariánem Ložim pak v krátké reakci na diskutující znovu připomněli osobnost Marty Gottwaldové, jejíž pojmání se snad již definitivně přesunulo od plochého zesměšňování k serióznímu hodnocení.

Třetí a závěrečná část konference se věnovala chronologicky nejméně vzdálenému období – poststalinismu a normalizaci. Během této pasáže dvakrát vystoupili se svým příspěvkem přímí potomci postižených stranických funkcionářů. Prvním z nich byl profesor sociologie Martin Potůček, syn Jarmily Potůčkové Taussigové, jejíž dramatický úděl dlouholeté vězenkyně obou totalit i oddané komunistky, která prozřela, inspiroval nejen historiky,⁴ ale i filmové dokumentaristy.⁵ S nimi Potůčkovo vystoupení i široce pojatá vlastní monografie⁶ do jisté míry polemizovala, i když se autor patrně nevyhne výtkám stran zákonitě snížené míry objektivitu. Michal Macháček navázal reflexí osobnosti, která je s obdobím normalizace spojena nejvíce, Gustávem Husákem. Mezi dobře informovanými reminiscencemi na rodinný život pozdějšího osmého prezidenta, jemuž ostatně Macháček věnoval pozoruhodnou monografii,⁷ vynikala až anekdoticky působící perlička o Husákově vnukovi Jánovi provozujícím v kubánské Havaně bar nazvaný El Presidente, kde si návštěvník může na stěně prohlédnout fotografii Gustáva Husáka s Fidelem Castrem. Velmi viditelnou figurou normalizačního režimu byl ale také Husákův soupevník a dlouholetý generální tajemník Komunistické strany Slovenska Jozef Lenárt, jímž se zabýval předposlední příspěvek celé konference Lukáše Cvrčka. Lenárt jistě zaujme tím, že absolvoval Baťovu školu práce, a též uměním skrývat své názory, což pro něj znamenalo setrvalý pobyt vysoko ve stranické hierarchii. Závěr celé konference pak obstarala historička umění a zároveň dcera Zdeňka Mlynáře Milena Bartlová. Ve svém příspěvku jako by vyšla z výše zmíněných poukazů na roli manželek vysokých stranických funkcionářů a zmínila feministické hledisko, které ostatně i vtělila do své

4) Např. Jiří PERNES, *Komunistky s fanatismem v srdci*, Praha 2006, s. 105–132.

5) *Strážkyně ideálů* [dokumentární film]. Scénář Jiří PERNES a Karel FUKSA, režie Karel FUKSA, Česká republika 2008.

6) Martin POTŮČEK, *Anatomie komunismu. Skutečný příběh jedné rodiny*, Praha 2022.

7) Životopis vyšel od roku 2017 již třikrát, zatím poslední vydání: Michal MACHÁČEK, *Gustáv Husák*, Praha 2023.

nedávné vzpomínkové monografie *Ženy, které nechtěly mlčet*.⁸ V konferenčním vystoupení Bartlová feministický přístup omezila, ale úplně ho neopustila, a tak se Mlynářovo působení prolínalo zejména s odkazy na různé ženské osobnosti z okruhu rodiny, mezi nimiž vynikala samozřejmě matka Mileny Bartlové Rita Klímová.

V závěrečné diskuzi pak Stanislav Holubec upozornil na přítomnost i jiných rodinných příslušníků, neboť v obecnstvu se nacházely ještě například vnučka vrcholného předválečného komunistického politika Jana Švermy či příbuzné levicového historika, odbojáře a disidenta Miloše Hájka a stejně tak i vojáka, novináře a dalšího „španěláka“ Otto Hromádky. Jejich příběhy, a zejména životy jejich příbuzných, se už do itineráře konference nevešly, i když by sem jistě patřit mohly. Ostatně Stanislav Holubec to i v závěrečném resumé zmínil s tím, že by se téma mohlo dobře konfrontovat s příběhy normalizátorů. Úplný závěr se pak nesl v duchu debaty nad žánry a metodickými přístupy a položena byla také otázka, proč se některé postavy vrcholných komunistů, třeba i ne úplně jdoucích po hlavní ideologické linii, do procesů nedostaly a byly z pronásledování vynechány. Tato otázka ale už trochu směřovala mimo rámec setkání, jehož účastníci čile debatovali v kuloárech i po jeho skončení.

Seminář celkově splnil svůj cíl, byl v mnoha ohledech podnětný a jistě by nebylo od věci, kdyby se podařilo vydat jednotlivé příspěvky ve sborníku, aby jej mohli ocenit rovněž další zájemci z řad historiků a dalších zájemců o moderní české dějiny.

Mgr. Václav Nájemník, Ph.D.

Gymnázium J. Seiferta, Praha
v.najemnik@gymjs.cz

DOI: 10.14712/30298393.2025.9

Zpráva z letní školy *Medieval Manuscripts: From Digital to Material*

V září 2024 proběhla letní škola s názvem *Medieval Manuscripts: From Digital to Material*, již organizovala Univerzita Karlova (konkrétně její Filozofická fakulta) ve spolupráci s École Pratique des Hautes Études (EPHE-PSL) a s Humboldtovou univerzitou v Berlíně. Toto setkání bylo financované

⁸ Milena BARTLOVÁ, *Ženy, které nechtěly mlčet*, Praha 2022.